

Sygn. akt I CSK 660/11

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 lipca 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Wojciech Katner

SSA Andrzej Niedużak

w sprawie z powództwa S. P.

przeciwko Powszechnemu Zakładowi Ubezpieczeń S.A. w Warszawie

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 12 lipca 2012 r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Okręgowego

z dnia 29 czerwca 2011 r.,

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Powód S. P. domagał się zasądzenia na swoją rzecz od pozwanego Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń spółki akcyjnej w Warszawie – po ostatecznym sprecyzowaniu powództwa – kwoty 72.000 zł z ustawowymi odsetkami od kwoty 32.000 zł od dnia 5 czerwca 2006 r. i od kwoty 40.000 zł od dnia 1 marca 2011 r. oraz kosztami procesu. W uzasadnieniu wskazał, że dochodzona należność stanowi odszkodowanie za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej, wynikające ze śmierci matki w następstwie wypadku komunikacyjnego. Pozwany ubezpieczyciel przyznał z tego tytułu odszkodowanie w kwocie 20.000 zł, przy czym uznał, że matka powoda przyczyniła się do wypadku w 60% i wypłacił powodowi jedynie 8.000 zł.

Sąd Rejonowy w W. wyrokiem z dnia 10 marca 2011 r. zasądził od strony pozwanej na rzecz powoda odszkodowanie w kwocie 12.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 5 czerwca 2006 r. oraz 770,72 zł tytułem kosztów procesu, oddalił powództwo w pozostałej części i orzekł, że pozostałe koszty procesu, wyliczone szczegółowo przez referendarza sądowego, w 84%, poniesie powód, a w 16% strona pozwana.

Sąd Okręgowy, na skutek apelacji powoda, wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną zmienił wyrok Sądu Rejonowego w ten sposób, że odstąpił od obciążenia powoda pozostałymi kosztami procesu i orzekł, że koszty te w 16% poniesie strona pozwana, zaś w pozostałym zakresie oddalił apelację, przyjmując za podstawę rozstrzygnięcia następujące ustalenia i wnioski.

W dniu 10 grudnia 2004 r. matka powoda M. P. w trakcie przechodzenia przez jezdnię została potrącona przez samochód osobowy marki Fiat UNO, kierowany przez Z.G. W wyniku doznanych obrażeń ciała M. P. poniosła śmierć na miejscu zdarzenia. Bezpośrednio przed wypadkiem uczestniczący w nim pojazd poruszał się z prędkością 63-71 km/h w miejscu, w którym dopuszczalna prędkość wynosiła 50 km/h. Matka powoda weszła na jezdnię w odległości ok. 70-79 m przed nadjeżdżającym pojazdem i przekraczała ją w sposób niedozwolony – pod kątem 50° w stosunku do osi jezdni, poza wyznaczonym przejściem dla pieszych, z

prawej strony na lewo w odniesieniu do kierunku samochodu Fiat UNO. Z. G. został uznany za winnego spowodowania wypadku komunikacyjnego i skazany prawomocnym wyrokiem przez Sąd Rejonowy w G.

Powód ma 43 lata i jest bezdzietnym kawalerem. Do 13 sierpnia 2004 r. był zatrudniony w Spółdzielni Mieszkaniowej Lokatorsko- Własnościowej jako pracownik fizyczny (konserwator), za wynagrodzeniem w wysokości 1.870,29 zł. W lutym 2004 r., w wyniku pęknięcia tętniaka, doznał krwotoku podpajęczynówkowego. Stwierdzono też u niego występowanie mnogich tętniaków mózgu, objawy zapalenia opon mózgowych i postarzenie układu komorowego mózgu w okresie pokrwotocznym. Od 2004 r. przebywa na rencie chorobowej i pobiera z tego tytułu świadczenie w wysokości 591,34 zł netto miesięcznie. Część renty przeznacza na zakup leków.

Powód wymaga pomocy osób trzecich w zakresie czynności dnia codziennego oraz przy załatwianiu spraw administracyjnych. Opiekę nad nim, do dnia swojej śmierci, sprawowała matka, z którą powód zamieszkiwał i prowadził wspólne gospodarstwo. Powód pozostawał też częściowo na jej utrzymaniu. Obecnie opiekuje się nim jego brat J. P. Matka powoda w chwili śmierci miała 80 lat i była sprawna fizycznie; utrzymywała się z emerytury w wysokości 1.035,31 zł brutto.

Wskutek śmierci matki powód doznał wstrząsu psychicznego, wystąpiła u niego depresja i obniżenie aktywności życiowej, stał się bardziej nieporadny. Wystąpieniu zaburzeń lękowo-depresyjnych sprzyjało organiczne uszkodzenie ośrodka układu nerwowego, zaistniałe przed wypadkiem.

Oceniając tak ustalony stan faktyczny Sąd Okręgowy uznał, że w następstwie śmierci matki powoda jego sytuacja życiowa uległa znacznemu pogorszeniu. Powód utracił dodatkowe źródło utrzymania oraz istotną pomoc w czynnościach życia codziennego. Zdarzenie to było dla niego traumatycznym wydarzeniem życiowym z uwagi na szczególną więź emocjonalną z matką, zapewniającą mu poczucie bezpieczeństwa. Odpowiednią sumę odszkodowania z tego tytułu stanowiłaby – stosownie do art. 446 § 3 k.c. - kwota 40.000 zł. Matka powoda, przekraczając jezdnie w sposób niedozwolony, przyczyniła się

jednak do wypadku komunikacyjnego w 50%. Należne powodowi odszkodowanie winno zatem ulec obniżeniu do kwoty 20.000 zł (art. 362 k.c.). Biorąc pod uwagę fakt, że pozwany ubezpieczyciel wypłacił powodowi odszkodowanie w kwocie 8.000 zł, powództwo zasługuje na uwzględnienie jedynie do kwoty 12.000 zł.

Sąd Okręgowy uznał, że szczególna sytuacja osobista i majątkowa powoda uzasadnia odstąpienie od obciążenia go nieuiszczonymi kosztami procesu (art. 102 k.p.c.).

W skardze kasacyjnej, opartej na podstawie naruszenia prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), powód zarzucił naruszenie art. 362 i art. 446 § 3 k.c. oraz art. 362 k.c. w związku art. 446 § 3 k.c. Powołując się na te zarzuty wniósł o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w części oddalającej apelację i wydanie orzeczenia co do istoty sprawy uwzględniającego powództwo w całości.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną strona pozwana wniosła o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługiwała na uwzględnienie, choć nie wszystkie podniesione w niej zarzuty mogły być uznane za zasadne.

Za chybiony należy uznać zarzut naruszenia art. 362 w związku z art. 446 § 3 k.c., którego słuszności skarżący upatrywał w uznaniu przez Sąd Okręgowy, iż przyczynienie się zmarłego do powstania lub zwiększenia szkody może – co do zasady - usprawiedliwiać zmniejszenie odszkodowania należnego jego najbliższemu członkowi rodziny z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej.

Roszczenia dochodzone na podstawie art. 446 § 3 k.c. należą do roszczeń odszkodowawczych i dotyczą tzw. szkody pośredniej, stanowiącej wyjątek od zasady, że roszczenia odszkodowawcze przysługują jedynie osobom bezpośrednio poszkodowanym czynem niedozwolonym. Roszczenia te mają samodzielny charakter (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 grudnia 1972 r., ICR 615/72, OSPiKA z 1974 r., nr 1, poz. 7). Są one jednak ściśle związane z osobą zmarłego i dlatego jego przyczynienie się do powstania szkody nie może pozostać bez wpływu na wysokość tych roszczeń. Oczywiście jest bowiem, że skoro przyczynienie się poszkodowanego do powstania szkody może stanowić –

stosownie do art. 362 k.c. - podstawą do obniżenia odszkodowania należnego bezpośrednio poszkodowanemu, to tym bardziej jest to uzasadnione wobec osób jedynie pośrednio poszkodowanych, którym ustawa przyznaje prawo dochodzenia określonych roszczeń odszkodowawczych (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 7 grudnia 1985 r., IV CR 398/85, niepubl.; z dnia 6 marca 1997 r., II UKN 20/97, OSNP z 1997 r., nr 23, poz. 478 oraz z dnia 19 listopada 2008 r., III CSK 154/08, niepubl.). Jak trafnie podkreślił Sąd Najwyższy w ostatnim z wymienionych orzeczeń, art. 362 k.c. dotyczy ogólnie ujętego "obowiązku naprawienia szkody" bez zróżnicowania podstawy prawnej, z którego obowiązek naprawienia szkody wynika, jak również podmiotu na rzecz którego obowiązek ten ma być spełniony. Wbrew zatem odmiennemu zapatrywaniu skarżącego, Sąd Okręgowy prawidłowo uznał, że przepis ten znajduje zastosowanie także do roszczeń najbliższych członków rodziny zmarłego, dochodzonych na podstawie art. 446 § 3 k.c.

Trafnie jednak zarzucił skarżący, wskazując na dokonanie przez Sąd Okręgowy błędnej wykładni art. 362 k.c., iż stwierdzenie przyczynienia się poszkodowanego do powstania lub zwiększenia szkody nie prowadzi - samo przez się - do obniżenia odszkodowania.

W orzecznictwie i piśmiennictwie zgodnie wskazuje się, że przyczynienie się poszkodowanego jest jedynie warunkiem wstępnym miarkowania odszkodowania; stwarza sytuację, w której sąd ma powinność rozważenia, czy w konkretnych okolicznościach uzasadnione jest zmniejszenie odszkodowania. Podkreśla się przy tym, że okoliczności wpływające na stopień przyczynienia nie mogą być utożsamiane z okolicznościami usprawiedliwiającymi zmniejszenie odszkodowania (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 3 sierpnia 2006 r., IV CSK 118/06, niepubl.; z dnia 29 października 2008 r., IV CSK 228/08, OSNC-ZD 2009, "C", poz. 66; z dnia 17 czerwca 2009 r., IV CSK 84/09, niepubl.; z dnia 19 listopada 2009 r., IV CSK 241/09, niepubl.).

Tymczasem Sąd Okręgowy, przyjmując, że bezpośrednio poszkodowana (matka powoda) przyczyniła się do wypadku w 50%, automatycznie uznał, że w takim samym stopniu zmniejszeniu ulec powinno należne powodowi odszkodowanie. W konsekwencji Sąd Okręgowy wydał zaskarżone orzeczenie

bez należytego rozważenia stopnia ewentualnego zmniejszenia obowiązku odszkodowawczego pozwanego "stosownie do okoliczności". Samo porównanie przyczynienia się poszkodowanego z przyczynami szkody obciążającymi osobę sprawcy nie pozwala na uznanie wysnutej z tego porównania skali za wyłączone kryterium zmiarkowania należnego poszkodowanemu odszkodowania (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 1997 r., I CKN 82/96, niepubl.).

Zastosowana przez Sąd Okręgowy - wadliwie - zasada automatycznego zmniejszenia odszkodowania stosownie do stopnia przyczynienia się poszkodowanego nie pozwala skutecznie odeprzeć zarzutu naruszenia art. 446 § 3 k.c. Trzeba zgodzić się przy tym z zapatrywaniem skarżącego, że dochodzone przez powoda roszczenie, w świetle ustaleń faktycznych przyjętych za podstawę zaskarżonego wyroku, nie wykracza poza ramy stosownego odszkodowania, zwłaszcza jeśli zważy się okoliczność, że pozwany - jak przyjęły Sądy obu instancji - mógł zasadnie liczyć na wydatne wsparcie materialne matki przez okres około dziesięciu lat.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.